

W okresie sprawozdawczym opracowano 79 vol. wydawnictw zwartych i 270 vol. wydawnictw ciągłych. Opracowano i wysłano 278 kart informacyjnych, uaktualniono wykaz 341 figurujących wcześniej tytułów czasopism do Katalogu Centralnego Biblioteki Narodowej. Natomiast do Katalogu Biblioteki Sieci PAN w Warszawie opracowano 40 nowych opisów i uaktualniono wykaz 360 tytułów wydawnictw ciągłych. W 1991 r. korzystało z Biblioteki, na miejscu w czytelni, 343 osoby wypożyczając 203 książki, 527 czasopism i 34 odbitki. Najliczniejszą grupę stanowili pracownicy i studenci szkół wyższych – 219 osób. Przynależność do PTB zaznaczyło 219 czytelników. Poza Bibliotekę wypożyczono 39 wydawnictw zwartych i 225 wydawnictw ciągłych (w tym w ramach wypożyczalni międzybibliotecznej 2 książki, 2 odbitki i 82 tytuły czasopism). Dla członków PTB wypożyczono z innych bibliotek 4 pozycje. Opracowano wykaz bieżących czasopism zagranicznych otrzymywanych przez Bibliotekę PTB. Wykaz ten został rozesłany do wszystkich Oddziałów i Sekcji Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Biblioteka poza swoją działalnością statutową prowadzi wysyłkę wydawnictw PTB dla członków honorowych Towarzystwa, egzemplarze reklamowych lub recenzyjnych oraz sprzedaż numerów antykwarycznych.

W roku 1991 wysłaliśmy do członków honorowych 16 egz. naszych wydawnictw a w celach reklamowych 5 egz. Na zamówienie instytucji i osób prywatnych Biblioteka sprzedała 43 egz. numerów antykwarycznych czasopism PTB.

Należy podkreślić, że trudności finansowe w 1991 roku, które spowodowały ograniczenie liczby etatów oraz godzin otwarcia Biblioteki (czytelni i wypożyczalni), a przede wszystkim całkowite zahamowanie zakupów i prenumerat zagranicznych oraz zawieszenie wypożyczeń międzybibliotecznych budzą obawy o przyszłość biblioteki.

VI. DANE LICZBOWE O DZIAŁALNOŚCI STATUTOWEJ W 1991 ROKU.

Liczba członków Towarzystwa	1315
Zebrania Zarządu Głównego	2
Zebrania Oddziałów	129
Działalność naukowa	
– zjazdy, sympozja, konferencje	9
– zebrania naukowe	126
– opracowane referaty wygłoszone na zebraniach na konferencjach	133 86
Upowszechnianie nauki	
– odczyty i prelekcje	49

– wystawy	4
– kursy, konkursy, olimpiady	9
– wycieczki botaniczne	26

Maria ŁAWRYNOWICZ

VARIA

ODKRYCIE DNA W STANIE KOPALNYM

Discovery of fossil DNA

Paleobotanik amerykański prof. T. N. Taylor w swoim podręczniku paleobotaniki z 1981 roku [5], w rozdziale *Postępy w paleobotanice Angiospermae* pisze, że jedną z technik badania kopalnych Angiospermae jest stosowanie profilu chemicznych. Metoda ta zwana również chemosystematyką, zastosowana była przez K. J. Niklasa i D. E. Giannasio wobec roślin mioceńskiej flory z Suckor Creek w stanie Oregon. Kilka lat temu referowałam wyniki wymienionych prac i krótki artykuł na ten temat ukazał się w *Wiadomościach Botanicznych* w 1985 r. [6]. Przypomnę tylko krótko, że artykuł ten dotyczył wyizolowania niektórych związków organicznych, głównie flawonoidów z mioceńskich liści pewnych Angiospermae przy pomocy metod chemicznych. Wyniki badań Niklasa i Giannasio znalazły zastosowanie do ustalenia pokrewieństwa w obrębie rodziny Ulmaceae.

Okazuje się, że obecnie prowadzi się badania nie tylko nad biochemią roślin kopalnych ale nawet nad ich budową molekularną. W 1990 roku w czasopiśmie *Nature* ukazały się dwa interesujące artykuły na temat znalezienia kopalnego DNA. Pierwszy ma tytuł *Sekwencja DNA z chloroplastu mioceńskiego gatunku magnolii*. Autorami są: E. M. Golenberg (University of California, Riverside, USA), D. E. Giannasi (University of Georgia, Athens, USA), M. T. Clegg, M. Durbin, D. Henderson (University of California, Riverside, USA), C. J. Smiley (University of Idaho, Moscow, USA) oraz Zurawski (DNAX Research Institute, Palo Alto, California, USA) [1]. Natomiast drugi p.t. „Odwracając stary liść” napisał K. J. Niklas (Cornell University, Ithaca, New York, USA) w formie recenzji poprzedniego artykułu [3]. Niniejsze doniesienie oparte jest głównie na artykule Niklasa.

Badana roślina kopalna to *Magnolia latahensis* (Berry) Brown oznaczona na podstawie morfologii li-

ści i słupkowie. Występuje ona najczęściej w stanie uwęglonym (compression fossil) z zachowaną niekniętą tkanką komórkową. Zachowane są takie ultrastruktury jak: ściany komórek, fitolity i organelle wewnątrzkomórkowe, a także wiele składników organicznych takich jak flawonoidy i steroidy. Jak pisze Niklas, po przełupaniu skały zawierającej okazy kopalne, świeżo odsłonięte tkanki liścia są często jaskrawo zielone ale szybko ciemnieją i zwijają się w miarę jak się utleniają i wysychają.

Miejscem zachowania tych liści są mioceńskie (17–20 mln lat) warstwy Clarkia w północnym Idaho, USA. Jak twierdzą autorzy, w miocenie w omawianym miejscu zachowania się szczątków kopalnych powstało jezioro przez zatamowanie lawą dawnej doliny potoku. Osady i szczątki roślinne zgromadziły się w beztlenowym środowisku dna jeziora i pozostały nieutlenione oraz przesycone wodą do dnia dzisiejszego. Mające 9 m grubości warstwy Clarkia są to cienko laminowane, nieutlenione glinki z przeławieniami popiołu wulkanicznego. Paleontologiczne i sedymentologiczne dane wskazują, że klimat mioceński tego regionu był ciepły umiarkowany i wilgotny.

Interesujące jest jak uzyskano DNA z mioceńskich liści *Magnolia*. Otóż natychmiast po odsłonięciu liści zdrapywano je do moździerza i rozcierano z suchym lodem na drobny proszek, z którego ekstrahowano DNA według metody stosowanej w biologii molekularnej. Wyizolowano segment rbcL (tzn. karboksylazę rybulozo-1,5-dwufosforanową [4]). Jest to segment genu chloroplastu *Magnolia latahensis*.

Fragment, który zawierał gen rbcL został także wydobyty z wyciągu DNA z żyjącego gatunku *Magnolia macrophylla* oraz kilku innych roślin żyjących. Badano sekwencję rbcL z chloroplastu następujących roślin: *Magnolia latahensis*, *Magnolia macrophylla*, *Liriodendron tulipifera* i *Persea americana*. Współczesna pozycja systematyczna tych roślin jest wg Heywooda [2] następująca:

Podklasa:	Magnoliidae	
Rząd:	Magnoliales	Laurales
Rodzina:	Magnoliaceae	Lauraceae
Rodzaj:	<i>Magnolia</i> ,	<i>Liriodendron</i> , <i>Persea</i>
Gatunek:	<i>M. macrophylla</i> ,	<i>L. tulipifera</i> , <i>P. americana</i>
Gatunek kopalny:	<i>M. latahensis</i>	

Z analizy genomu chloroplastu, przeprowadzonej przez Golenberga i współautorów wynika, że kopalna *Magnolia latahensis* jest najbliższą spokrewnioną z żyjącymi gatunkami *Magnolia macrophylla* i *Lirioden-*

dron tulipifera. W większości bowiem przypadków kolejność zasad w wyizolowanym fragmencie DNA u badanych roślin jest identyczna, ale są też drobne różnice. Na podstawie tych różnic skonstruowano kladogramy.

Na zakończenie Niklas zwraca uwagę na fakt, że paleontologia uważana kiedyś za dziedzinę nieeksperymentalną może być eksperymentalną. Ważne jest również to, że badania takie dają początek nowej dziedzinie w paleobotanice, czyli jak pisze Niklas, molekularnej paleobotanice. Należy podkreślić, że Golenberg, Giannasi i współautorzy podają dokładne materiały i metody przy pomocy których osiągnęli swoje wyniki. Można się więc spodziewać, że inni badacze powtórzą ten eksperyment w celu sprawdzenia jego wiarygodności.

LITERATURA

- [1] GOLENBERG E. M., GIANNASI D. E. i in. 1990. Chloroplast DNA sequence from a Miocene *Magnolia* species. *Nature* 344 (6267): 656–658.
- [2] HEYWOOD V. A. 1978. Flowering plants of the world. Oxford University Press, Oxford.
- [3] NIKLAS K. J. 1990. Turning over an old leaf. *Nature* 344 (6267): 587–588.
- [4] RICHTER G., 1975. Procesy metaboliczne u roślin. PWN Warszawa.
- [5] TAYLOR T. N. 1981. Paleobotany. An introduction to fossil plant biology. McGraw-Hill Book Co., New York.
- [6] WCISŁO-LURANIEC E. 1985. Zastosowanie metody chemotaksonomicznej w paleobotanice. *Wiad. Bot.* 24(1): 25–28.

Elżbieta WCISŁO-LURANIEC

NIEPUBLIKOWANY PODRĘCZNIK PALEBOTANIKI JÓZEFA SIEMIRADZKIEGO

Unpublished manual of palaeobotany
by Józef Siemiradzki

Wśród archiwalnych zbiorów Muzeum Ziemi PAN w Warszawie znajdują się materiały rękopiśmienne Józefa Siemiradzkiego (1858–1933) – geologa, paleontologa, badacza Gór Świętokrzyskich, profesora paleontologii na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Materiały te zostały zakupione przez Muzeum Ziemi w 1948 roku. Są tu m.in. prace naukowe, popularnonaukowe, materiały warsztatowe, biograficzne; w sumie 16 jednostek. Szczegółowy wykaz i omówienie spuścizny po J. Siemiradzkim

znajdującej się w Archiwum Muzeum Ziemi zostały podane w *Pracach Muzeum Ziemi* zeszyt nr 39 (B. Studencka 1988).

Do cenniejszych pozycji należy, nigdy nie publikowany, podręcznik akademicki *Paleobotanika*. Powstał on ok. 1930 r. jako druga część *Podręcznika paleontologii*. Pierwsza część *Paleozoologia* została wydana w 1925 roku nakładem Arcta w Warszawie.

Archiwum Muzeum Ziemi posiada trzy kolejne wersje *Paeobotaniki*. Do najstarszej, zachowanej fragmentarycznie, należy 8 stron rękopisu, 43 strony

maszynopisu oraz 2 szkice plansz. Druga wersja, najbardziej kompletna, obejmuje 225 stron maszynopisu i 50 roboczych plansz z 240 rysunkami. Z trzeciej wersji pozostał tylko fragment od strony 107 do 258 oraz 20 plansz.

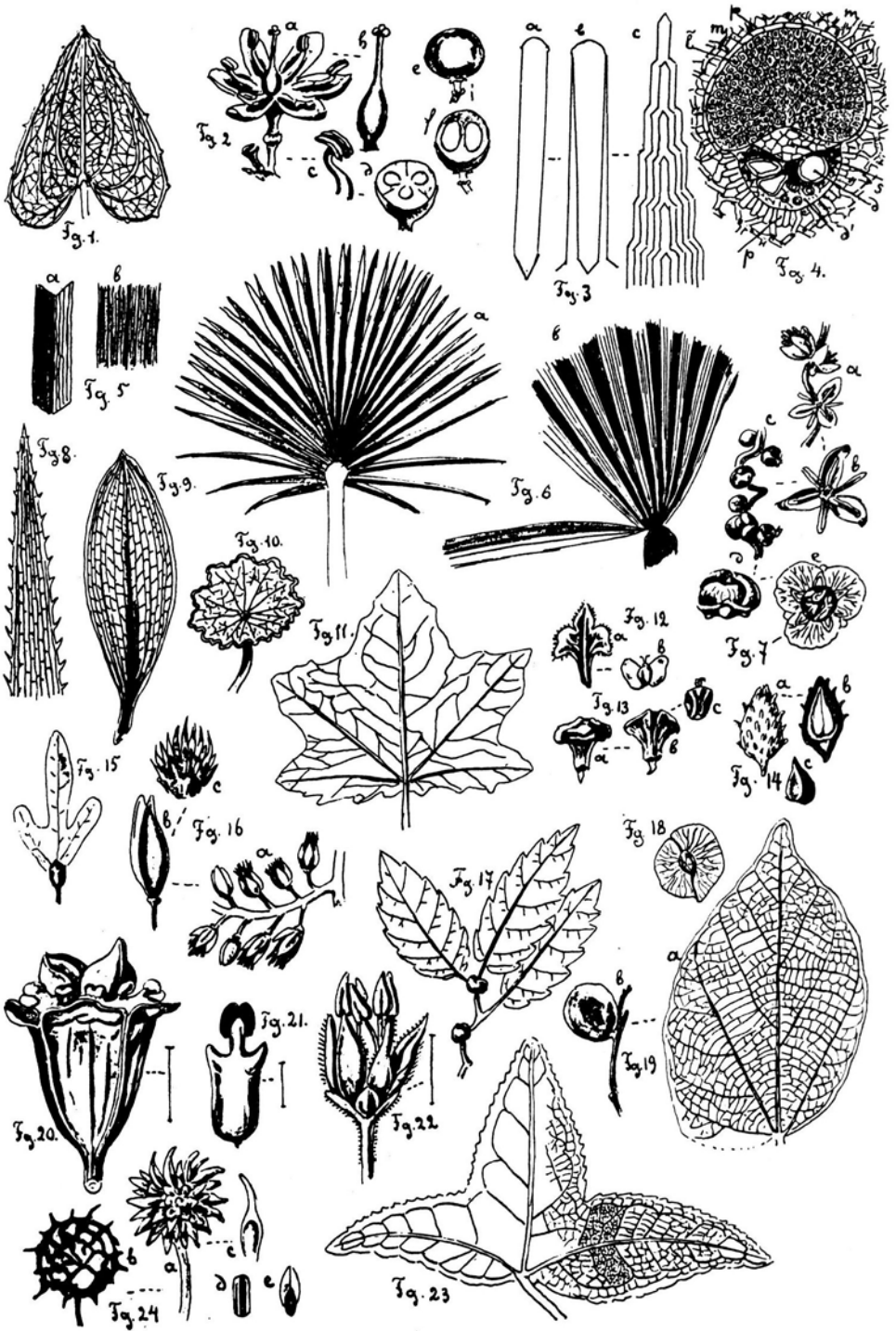
Zachowana część najstarszej wersji zawiera krótkie omówienia grup roślin w ujęciu systematycznym z uwzględnieniem rodzajów kopalnych. Znajdują się tu opisy okrzemek, widłakowych, paproci, skrzypowych oraz „roślin jawnokwiatowych”.

Dwie następne wersje podręcznika są znacznie

TABLICA V

- Fig. 1. *Equisetum arvense* – a – pęd płonny, b – owocujący, c – przedrośle męskie, d – żeńskie, e – zarodnik ze zwiniętą sprężnicą, f – zarodniki związane między sobą sprężnicami, g – diagram prążkowania pędu.
- Fig. 2. Tenże. Przekrój łodygi (powiększ.). r – pusty rdzeń środkowy, wo – walec osiowy, w' – wiązki oboczne w wycinkach żeberkowych, w'' – także wiązki w wycinkach międzyżeberkowych, st – szparki oddechowe, t – twardeziel.
- Fig. 3. *Sphenophyllum insigne*. Przekrój środkowej części młodego pędu, wykazujący trójkątny zarys pierwotnego drewna.
- Fig. 4. *Sphenophyllum*: diagram dośrodkowego przyrostu wtórnego drewna (a, b, c) w walcu osiowym.
- Fig. 5. *Sphenophyllum plurifoliatum*. Przekrój ulistnionego węzła, wykazujący sposób oddzielania się pierwotnych wiązek liściowych z walca osiowego.
- Fig. 6. *Monosphenophyllum* – podłużny przekrój części kłosa, w górze przedstawiony całkowity okółek zarodniolici zrosty u podstawy w kielich.
- Fig. 7. *Disphenophyllum*. Przekrój pojedynczego owocolistka.
- Fig. 8. *Difurcosphenophyllum fertile*, przekrój podłużny (a) i poprzeczny (b) zarodnioliscia.
- Fig. 9. *Cheirostrobos Pettykuriensis*, przekrój zarodnioliscia.
- Fig. 10. *Tetrasphenophyllum majus*. Zarodniolistek.
- Fig. 11. Diagram wykazujący różnicę anatomicznej budowy wiązek naczyniowych pierwotnego drewna u skrzypów właściwych (A) oraz u *Protocalamites Pettykuriensis* (B). d₁ – drewno pierwotne, d₂ – drewno wtórne ośrodkowe, d₃ – drewno wtórne dośrodkowe.
- Fig. 12. *Monosphenophyllum* przekrój dwóch owocolistków.
- Fig. 13. *Pseudobornia ursina*.
- Fig. 14. *Calamites* sp. kłacz.
- Fig. 15. *Calamites* sp. – korzeń.
- Fig. 16. *Calamites Suckowi*. Sposób osadzenia bocznych pędów na głównej łodydze.
- Fig. 17. Tenże – inny okaz.
- Fig. 18. *Calamites* sp. (*Annularia stellata*), okółek liściowy.
- Fig. 19. *Calamites* sp. bardzo młody pień (d' – drewno pierwotne, r – rdzeń środkowy, k – kanały żeberkowe, m – miazga, l – lyko, o – oskómia).
- Fig. 20. *Calamites*. Przekrój starego pnia (d – drewno, p – promienie rdzenne, k – kora).
- Fig. 21. *Calamites* sp. Przekrój młodego korzenia (d₁ – drewno pierwotne, d₂ – drewno wtórne dośrodkowe, d₃ – drewno wtórne ośrodkowe).
- Fig. 22. *Calamites* sp. przekrój liścia (a), komórki palisadowe (b), szparka oddechowa (c).
- Fig. 23. *Annularia stellata* p – pochwa, l – kierownicza wiązka pochwy, d – pierścień diafragmy, m – żyłka środkowa listka, n – pas srodliscia (mesophyllum), s – brzeg listka.
- Fig. 24. *Palaeostachya elongata* kłosa.
- Fig. 25. *Calamostachys Binneyana*. Podłużny przekrój kłosa (a – przykwiatki, b – zarodnioliscie).
- Fig. 26. Tenże. Poprzeczny przekrój pierścienia zarodnioliscia.
- Fig. 27. *Calamostachys Casheana*. Poprzeczny przekrój sporangioforu z czterema zarodniami (ma – wielkozarodnie, mi – małozarodnie).
- Fig. 28. *Palaeostachya* podłużny przekrój kłosa, wykazujący układ zarodni (a – przykwiatek, s – sporangiofor, z – zarodnia)
- Fig. 29. Tenże. Przekrój wykazujący przebieg wiązek naczyniowych (w)
- Fig. 30. *Schizoneura Gondwanensis* (dolny trias).
- Fig. 31. *Cingularia typica* a – pęd ulistniony z luźnym kłosem, b – diagram okółka przykwiatków (p – przykwiatki, z – zarodnie), c – sporangiofory, d – zarodnia.

Tab. XIV

obszerniejsze, posiadają bardziej rozbudowane i bardziej szczegółowe opisy. Pierwsza z nich, zachowana prawdopodobnie w całości, zaopatrzona jest we wstęp, skorowidz nazw łacińskich, spis literatury oraz spis podpisów pod ilustracje. Nie ma w niej jeszcze podziału materiału na rozdziały. We wstępie, obejmującym 12 stron, znajduje się omówienie stanów zachowania roślin kopalnych oraz zarys ewolucji roślin. Główną treść stanowią charakterystyki grup roślin – "stopni rozwojowych", gromad, rzędów i rodzin. Opisanie zostały kolejno: „plechowce” (glony, grzyby, porosty), „rodnioowce” (wątrobowce, mchy, paprotniki), „rośliny jawnokwiatowe” (nagonasienne) i okrytonasienne. W opisach uwzględniano ogólną morfologię roślin, sposób rozmnażania, budowę organów generatywnych, budowę anatomiczną, występowanie w kopalnych florach, związki filogenetyczne. W charakterystykach rodzin znajdują się bardzo szczegółowe opisy rodzajów kopalnych, porównania z innymi kopalnymi i współczesnymi rodzajami, zostały też przedstawione pospolite kopalne gatunki i ich występowanie. Najobszerniejsza (93 strony) jest część poświęcona roślinom okrytonasiennym; łącznie przedstawiono 72 rodziny. Przy ich opisach szczególnie nacisk był położony na budowę kwiatów i owoców oraz typ nerwacji liści, zarówno u rodzajów kopalnych jak

i współczesnych. Zawarte są ponadto dane o dzisiejszym występowaniu przedstawicieli poszczególnych rodzin.

Załączony do podręcznika skorowidz alfabetyczny zawiera 880 nazw łacińskich, brakuje w nim tylko odpowiednich numerów stron, na których były one wymienione.

Spis literatury podany na końcu – "bibliografia paleobotaniczna Polski" – obejmuje 52 pozycje.

Z trzeciej wersji podręcznika zachowało się 12 rozdziałów – od XIII do XXV oraz fragment XII. Pod względem ujęcia tematu i treści wersja ta nie różni się od poprzedniej. Poszerzony jest jedynie o rozdział traktujący o kopalnych florach Polski (24 strony). W rozdziale tym podane zostały stanowiska kopalnych flor z obszaru Polski międzywojennej oraz zbiorcze zestawienia gatunków z poszczególnych „formacji” i warstw. Listy były sporządzone na podstawie monograficznych opracowań Raciborskiego (permokarbon, mezozoik), Rydzewskiego (karbon), Conwentza (paleogen), Heera (miocen) i Szafera („dyluwjum”). Spisy gatunków z okresu karbońskiego i kredowego uzupełniono o materiały, będące w posiadaniu Muzeum im. Dzieduszyckich we Lwowie (J. Siemiradzki pełnił tam funkcję kierownika sekcji geologii i paleontologii). Rozdział zawiera omówienia kolejnych „formacji” poczynawszy od sylurskiej i dewońskiej. Szerzej przedstawiona została roślinność „okresu węglowe-

TABLICA XIV

Fig. 1. *Smilax aspera*.

Fig. 2. *Dracaena draco*, a – kwiat, b – załącznia, c – pylnik, d – przekrój załączni, e – owoc, f – przekrój owocu.

Fig. 3. Diagram przystroju wotornego drewna u palmy (a), draceny (b) i drzew dwuliściennych oraz szpilkowych (c).

Fig. 4. *Palmoxylon Blanfordi*, przekrój pojedynczej wiązki naczyniowej, (d – naczynia drewna pierwotnego, d' – naczynie spiralne i drabiniaste, m – miazga, p – pochwa wiązkowa, l – tyko, s – część sitkowa wiązki).

Fig. 5. Przykłady liści równoległelyżkowych a – *Phoenix*, b – *Sabal umbraculifera*.

Fig. 6. Liście palmy wachlarzowej (*Sabal* sp.).

Fig. 7. *Phoenix dactylifera*, a – okwiat męski, b – pojedynczy kwiat męski otwarty, c – okwiat żeński, d – pojedynczy kwiat żeński, e – tenże otwarty.

Fig. 8. *Eryngium bromeliaeformae*, przykład żyłkowania równoległego roślin dwuliściennych.

Fig. 9. *Potamogeton rufescens*, przykład żyłkowania łukowego.

Fig. 10. *Heterocotyle bonariensis*, przykład żyłkowania promienistego.

Fig. 11. Promienisto żyłkowany liść topoli srebrzystej.

Fig. 12. *Betula alba* a – łuska szyszkowa, b – owoc.

Fig. 13. *Alnus cordifolia* a – łuska szyszkowa, b – id. od wewnątrz, c – owoc.

Fig. 14. *Fagus horrida* a-b – owoc, c – *Fagus intermedia* nasiono bez osłonki.

Fig. 15. *Pterocarya (Engelhardtia) atavia*, owoc skrzydlaty.

Fig. 16. *Populus mutabilis* owocostan (a), *P. latior* owoc, (b) id. łuska pokrywowa (c).

Fig. 17. *Planera Unger* (miocen), gałązka owocująca.

Fig. 18. *Alnus longifolia* owoc.

Fig. 19. *Ficus tilaefolia* a – liść, b – owocnia.

Fig. 20. *Stephanostemon helmi*, kwiat (z bursztynu).

Fig. 21. *Deutzia varicata* (pręcik).

Fig. 22. *Adenanthemum iteoides* kwiat.

Fig. 23. *Liquidambar europaeum* liść.

Fig. 24. id. a – owoc, b – tenże dojrzały, c – owocolistek, d – pylnik, e – nasienie.

go”, trzeciorzędu i „dyluwjum”. Rozdział zachował się niekompletnie, kończy się przy omawianiu flory „okresu merydjalno-pontyjskiego”.

Szczególnie godne uwagi są dołączone do III wersji podręcznika odręczne, wykonane w tuszu plansze, zawierające ok. 500 rysunków. Przedstawiają one m.in. rekonstrukcje roślin kopalnych, ogólny pokrój roślin współczesnych, budowę organów generatywnych, budowę anatomiczną, narysy liści (Tab. V i XIV).

Podręcznika Józefa Siemiradzkiego ma dzisiaj już tylko znaczenie historyczne. Mógłby stanowić niewątpliwie cenną pozycję na rynku wydawniczym w latach trzydziestych naszego stulecia, w czasach gdy do syntetycznych opracowań paleobotanicznych w języku polskim należała jedynie praca J. Lilpopy *Roślinność Polski w epokach minionych*.

Katarzyna KRAJEWSKA

LEKSYKON BOTANIKÓW POLSKICH

Dictionary of Polish Botanists

4. Jan Walas

1. Data i miejsce urodzenia i śmierci – 23 VI 1903 Świątniki koło Krakowa – 18 VI 1991 Kraków.
2. Rodzina – Ojciec – Józef (rolnik), matka – Maria z domu Kotarba. W 1940 r. ożenił się z Zofią Czupry-

- ną (nauczycielką). Miał dwie córki, żyjące obecnie w Krakowie, absolwentki studiów medycznych.
3. Wykształcenie – Gimnazjum VI w Krakowie (1916–1924), studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego (1924–1928)
  4. Stopnie naukowe i dane bibliograficzne rozpraw – Doktor filozofii UJ (23 VI 1931) (zob. pkt 7 b, praca 1); doktor habilitowany UJ (20 VIII 1946) (zob. pkt 7 b, praca 3).
  5. Przebieg pracy zawodowej – Asystent Muzeum Fizjograficznego PAU (1 IV 1928 – 30 IX 1931); starszy asystent (1 X 1931 – VII 1944), adiunkt (1 II – 31 XII 1945) Instytutu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, kierownik Katedry Systematyki i Geografii Roślin (1 I 1946 – 31 VIII 1969); profesor nadzwyczajny (20 I 1947), profesor zwyczajny (4 III 1968) Uniwersytetu im. M. Kopernika w Toruniu; dyrektor Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego (1 II 1970 – 30 IX 1973).
  6. Podróże naukowe – Montpellier (pobyt w Station Internationale Géobotanique Méditerranéenne et Alpine (SIGMA) (1933); badania w Górach Czerwczyńskich oraz Riła na Balkanach (1933–1936).
  - 7a. Zakres badań botanicznych – florystyka, systematyka, geografia roślin naczyniowych, fitosocjologia, ochrona przyrody.
  - 7b. Liczba wszystkich publikacji botanicznych, miejsce opublikowania pełnej bibliografii, wykaz najważniejszych prac – ok. 40. Bibliogr.: A. Zemanek – *Fragm. Flor. Geobot.* 1991. Najważniejsze prace: 1. Roślinność Babiej Góry. Państwowa Rada Ochrony Przyrody. Monografie Naukowe 2. Warszawa 1933, ss. 68, tabl. XX; 2. Studia fitosocjologiczne nad wysokogórską roślinnością gór Riła w Bułgarii. *Bull. Acad. Pol. Sci. Let. Cl. Sci. Math. Nat., Sér. B*: 1937: 159–190, tabl. 6–7 (współaut.: Horvát I., Pawłowski B.); 3. Wędrowki roślin górskich wzdłuż rzek tatrzańskich. *Spraw. Komis. Fizjogr.* 72 (1937, wyd. 1939): 1–132, tabl. XII; 4. Zespoły roślin naczyniowych Gór Czerwczyńskich. *Bull. Acad. Pol. Sci. Let. Cl. Sci. Math. Nat., Sér. B*, 1948 (wyd. 1949): 117–182, tabl. 5–18 (współaut.: Pawłowski B.); 5. Aktualny stan rezerwatów roślinności kserotermicznej w obszarze Dolnej Wisły. *Ochrona Przyrody* 29 (1963): 269–330.
  - 7c. Główne osiągnięcia naukowe – Należał do pierwszych polskich botaników badających roślinność Karpat metodami szkoły fitosocjologicznej środkowoeuropejskiej (J. Braun-Blanqueta).

Opracował monografie fitosocjologiczne Babiej Góry (1933), Gór Czywczyńskich (wspólnie z B. Pawłowskim – 1948, wyd. 1949), pasma Riła na Bałkanach (wspólnie z I. Horvatem i B. Pawłowskim – 1937). Praca poświęcona wędrownikom roślin górskich wzdłuż rzek tatrzańskich (1937, wyd. 1939) ukazująca problemy z zakresu florystycznej i ekologicznej geografii roślin miała charakter pionierski w literaturze polskiej.

8. Działalność dydaktyczna, organizacyjna i kolekcjonerska – Był organizatorem Katedry Systematyki i Geografii Roślin Uniwersytetu im. M. Kopernika w Toruniu, nauczycielem całego pokolenia przyrodników, promotorem ok. 100 prac magisterskich i ponad 10 doktorskich. W Instytucie Botanicznym UJ zgromadził duże zbiory zielników roślin naczyniowych Europy, głównie Karpat; zapoczątkował kolekcję zielnikową Uniwersytetu Toruńskiego.
9. Działalność w innych dziedzinach – Współorganizator ruchu ochrony przyrody na terenie północnej Polski, jeden z założycieli i pierwszy przewodniczący Oddziału Toruńskiego PTTK, przewodniczący zarządu Towarzystwa Rozwoju Ziemi Zachodnich i Północnych.
10. Ważniejsze godności i stanowiska w instytucjach, towarzystwach naukowych i redakcjach – Dziekan Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu im. M. Kopernika w Toruniu (1954/1955–1955/1956); przewodniczący Oddziału Toruńskiego, członek honorowy PTB, członek Komitetu Botanicznego PAN, współredaktor *Fragmenta Floristica et Geobotanica*.
11. Najważniejsze wyróżnienia i odznaczenia – Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1956).

12. Inne informacje – Był uczniem Władysława Szafera i Josiasa Braun-Blanqueta. Pasjonował się fotografią przyrodniczą; pozostawił dużą kolekcję zdjęć, znajdujących się obecnie w Muzeum Ogrodu Botanicznego UJ.
13. Wykaz najważniejszych źródeł – Mirek Z., Zemanek A. 1990: Nowi członkowie honorowi PTB. Profesor Jan Walas. *Wiad. Bot.* 34(2): 35–36. Archiwum UJ, SII 619; Muzeum Ogrodu Botanicznego UJ, B – 17, B-173, B-174.
14. Materiały ikonograficzne – Fotografie – Muzeum Ogrodu Botanicznego UJ.

Alicja ZEMANEK

5. Witold Fusek

Portret Witolda Fuska zamieszczony został w *Wiadomościach Botanicznych* 36(1/2): 70. 1992.

1. Data i miejsce urodzenia i śmierci – 30 IX 1885 r. Biecz – 6 XII 1941 Oświęcim (obóz koncentracyjny).
2. Rodzina – Ojciec Wilhelm (aptekarz, autor atlasu rycin roślin leczniczych – 461 tablic, znajdującego się obecnie w posiadaniu rodziny Fusków w Bieczu), matka Wanda z Suheckich.
3. Wykształcenie – Gimnazjum w Sanoku (ukończone w w 1904 r.) Studia z zakresu farmacji na Wydziale Filozoficznym UJ. W 1908 r. uzyskał dyplom magistra farmacji.
4. Stopnie naukowe i dane bibliograficzne rozpraw – Brak
5. Przebieg pracy zawodowej – Po ukończeniu studiów był przez rok asystentem Katedry Farmakologii UJ u Józefa Łazarzkiego. Przez kilka miesięcy pracował w aptece w Tamowie. W latach 1910–1911 pracował w aptekach w Krakowie. W kwietniu 1911 r. powrócił do apteki swego ojca w Bieczu, którą po jego śmierci w 1914 r. przejął w posiadanie i prowadził aż do 19 V 1941 r. t.j. do chwili aresztowania go i wywiezienia do Oświęcimia.
6. Podróże naukowe – Brak informacji
- 7a. Zakres badań botanicznych – Zbierał rośliny naczyniowe w okolicach Biecza
- 7b. Liczba wszystkich publikacji, miejsce opublikowania pełnej bibliografii, wykaz najważniejszych prac – Brak publikacji botanicznych
- 7c. Główne osiągnięcia naukowe – Nie opublikował wyników badań botanicznych.
8. Działalność dydaktyczna, organizacyjna i kolekcjonerska – Zgromadził zielnik roślin naczyniowych okolic Biecza (ok. 1200 arkuszy) przechowywany obecnie w Bieczu przez członków rodziny.

W swoim prywatnym ogrodzie uprawiał rośliny lecznicze, które wymieniał z innymi aptekarzami.

9. Działalność w innych dziedzinach – Był zaangażowany w pracę społeczną. W latach 1906–1912 pracował w towarzystwie abstynenckim „Eleuteria”. W tym czasie był bibliotekarzem w Czytelnicy Ludowej im. T. Kościuszki w Bieczu, a później był jej prezesem. Zorganizował wśród młodzieży gimnazjalnej zrzeszenie wychowania narodowego i etycznego „Związek Nadziei”. Był założycielem organu tego związku, miesięcznika *Młodzież* oraz tygodnika *Ojczyzna*. W 1911 r. założył w Bieczu jedną z najstarszych drużyn harcerskich. Doprowadził do zorganizowania Stowarzyszenia Przyjaciół Biecza w 1939 r. Interesował się historią Biecza i regionu co zaowocowało wydaniem własnym sumptem książki: „Biecz i dawna ziemia biecka na tle legend, przesądów i zwyczajów (Biecz 1939). Opublikował także artykuł: „Gorączka popołogowa i niektóre inne choroby w przesądach i gusłach ludowych ziemi bieckiej” (*Wiad. Farmaceutyczne*, R. 64, 1937). Publikował również drobne artykuły w różnych czasopismach.
10. Ważniejsze godności i stanowiska w instytucjach, towarzystwach naukowych i redakcjach – Brak informacji
11. Najważniejsze wyróżnienia i odznaczenia – W pierwszej wojnie został odznaczony krzyżem *Signum Laudis*. W 1928 r. otrzymał Krzyż Harcerski za zasługi na polu harcerstwa.
12. Inne informacje – Utrzymywał kontakty z botanikami: Janem Dobrowolskim, Władysławem Szafarem, Adamem Wodziczko. Brał udział w pierwszej i drugiej wojnie światowej. Po najeździe niemieckim na Polskę uczestniczył w pracach konspiracyjnych, na skutek donosu został aresztowany w lipcu 1940 r., po przesłuchaniu zwolniony. Ponownie aresztowany w maju 1941 r. został wywieziony do Oświęcimia, gdzie zmarł 6 XII 1941 r. na krwawą biegunkę.
13. Wykaz najważniejszych źródeł – J. Kostrzewski. 1948–1958. *Fusek Witold*. PSB, t. VII: 186–187. Pabiś-Braunstein M. 1948. *Aptekarstwo w Bieczu. Dzieje rodziny Fusków*. Archiw. *Hist. Medycyny*, 42(2): 191–206; Kazalska T. 1973. *Z dziejów aptek w Bieczu*. *Farm. Pol.* 4: 358–362. Materiały rękopiśmienne w rodzinie Fusków w Bieczu oraz w Muzeum w Bieczu. Relacje ustne syna Wiesława Fuska aptekarza. Materiały ikonograficzne – portrety oraz fotografie w rodzinie Fusków w Bieczu i w Muzeum w Bieczu.

Tadeusz ŚLAWSKI

WYSTAWA FOTOGRAFII PRZYRODNICZEJ DR JANUSZA HEREŻNIAKA W DANII

Exhibition of nature photography by dr Janusz Hereżniak in Denmark

W duńskiej miejscowości Frederikssund w dniach 16–24. II. 1991 odbyła się czwarta z kolei międzynarodowa wystawa fotografii dr Janusza Hereżniaka. Autor *Zielonych grądów i czarnych borów Białowięzy* (1977) – pięknego albumu fotograficznego (z tekstem

J. B. Falińskiego) uprawia fotografię przyrodniczą równoległe ze swą działalnością naukową, którą związał z Uniwersytetem Łódzkim od roku 1961 jako jego absolwent. Członek Łódzkiego Towarzystwa Fotograficznego od 1958 r., szybko zyskuje uznanie jako jeden z najlepszych wśród zajmujących się fotografią przyrodniczą w Polsce.

Kolejne, organizowane od 1960 roku wystawy indywidualne i udział w ekspozycjach zbiorowych przynoszą mu zasłużoną renomę i wprowadzają stopniowo do międzynarodowej społeczności fotografików – wystawy w Monachium, Szegedzie, USA, a ostatnio w Danii. Wcześniej jego dorobek prezentowany był w wielu miastach Polski (Łódź, Poznań, Warszawa, Kielce, Kraków i inne). W roku 1984 z dorobkiem liczącym kilka tysięcy zdjęć czarno-białych i kolorowych trafia do wydawanej w Szwajcarii międzynarodowej encyklopedii *Photographers Encyclopaedia International 1839 to the present*. Poza dyplomami i medalami oraz odznaczeniami państwowymi z tytułu działalności artystycznej, wyrazem uznania, jakim się cieszy, jest fakt zamieszczania fotografii jego autorstwa w wydawnictwach zagranicznych w Anglii, Holandii, Niemczech, Szwajcarii, Kanadzie, USA i Włoszech. Pozycję tę pieczętuje także jego członkostwo rzeczywiste w Związku Polskich Artystów Fotografików (od 1965 roku).

Prezentowane osiągnięcia stanowią dopełnienie podstawowej działalności dr Hereżniaka, jaką jest praca naukowa i jej efekty: kilkadziesiąt prac naukowych oraz liczne publikacje popularnonaukowe

Pinus pinea; fot. J. Hereźniak

z dziedziny szeroko pojętej botaniki i ochrony przyrody.

R. W.-B.

COETUS MYCOLOGORUM POLONIAE

INTRODUCTIO

Puszcza Białowieska jest najbardziej zbliżona do pierwotnych lasów jakie panowały niegdyś w Polsce. Charakterystyczną cechą Puszczy jest jej przejściowy charakter uwidaczniający się w znacznym udziale rozmaitych elementów geograficznych, zarówno borealnych jak i południowo-europejskich, wschodnich oraz zachodnich. Dla nas, przyrodników, Puszcza jest nieocenionym skarbem i symbolem bogactwa życia.

Ilekoć zdarzy mi się przebywać w Białowieży, za każdym razem z jednakowym wzruszeniem otwieram ciężkie drewniane wrota by po chwili zanurzyć się w chłodnej zieloności grądów.

Zorganizowanie zespołowych badań poświęconych roli roślin zarodnikowych w strukturze zbiorowisk leśnych było przedsięwzięciem nietatwym. Podjął się tego trudnego zadania prof. dr J. B. Faliński. Niczym za dotknięciem czarodziejskiej różdżki

otwarły się dla nas podwoje Białowieskiej Stacji Geobotanicznej, pracownie z niezbędnym wyposażeniem, oddano nam do dyspozycji rowery oraz bryczkę zaprzęzoną w nieocenioną Malinkę. Nie wspomnę już o komarach, kleszczach, jusznicach i strzyżakach, które dopisywały każdego roku. Początkowo swobodne poruszanie się po powierzchni badawczej było raczej nieosiągalne. Powstawały ad hoc rozmaite szkoły i sposoby radzenia sobie w tak niezwykłym terenie. Prof. Alina Skirgiełło wprowadziła znakowanie terenu kordonkiem Ariadny i tak jak Tezeusz po nitce za każdym razem bezbłędnie wracała z labiryntu powierzchni badawczej do drogi objazdowej. Lublinianie harcerskim zwyczajem wytyczyli ścieżki i przesmyki, którymi później poruszały się gromady młodych mikologów.

Mieliśmy nieskrępowaną możliwość współpracowania ze sobą i jakże ważnej wzajemnej inspiracji. Okres zbierania materiałów trwał prawie cztery lata. Zamknięcie tego okresu odbyło się w dość nieoczekiwanych okolicznościach, ale o tym za chwilę.

Jak twierdzi prof. J. B. Faliński, prawdopodobnie każdy z nas mógłby utworzyć własny katalog prac niedokończonych. Los taki często spotyka rozpoczęte prace zespołowe. Ażeby zapobiec temu groźnemu syndromowi polskiej nauki, nasz miły gospodarz roz-

COETUS MYCOLOGORUM POLONIAE

*in uno loco odbyte dla większej sposobności
opisania wszelkich grzybów w Puszczy
Białowieskiej rosnących*

TOM I

ICONES MYCOLOGORUM

MATERIA CONTENTA

1. Introductio
2. Index nominum mycologorum universalis
3. Icones Mycologorum

W R A T I S L A V I A
ANNO DOMINI MDCCCCI

Ryc. 1. Sąd nad *Falineusem*

począł stopniowo wprowadzać w życie od dawna już przygotowany scenariusz działań. Dalszy bieg zdarzeń zaskoczył każdego z uczestników badań. Początkowo zachęteni wiele obiecującym zaproszeniem, dobrowolnie i ochoczo przyjeżdżaliśmy do Białowieży. Puszcza hojnie obdarowywała nas wielu rzadkościami z świata grzybów, zaczęły pojawiać się nowe gatunki i trudne do interpretacji obserwacje. Zasypani olbrzymią ilością informacji i piętrzącymi się trudnościami poczęliśmy grzęznąć. Opadła euforia a przyrodzona opieszałość zaczęła brać górę nad usługną pracowitością. W tym to właśnie niebezpiecznym stadium badań zaczęły do nas dochodzić sygnały „uzupełniające”. Początkowo były to oznaki delikatnej dezaprobaty udrapowane różnymi odcieniami chmur-

ności na obliczu Nacz-Reda, później poprzez ponaglenia i natręte statystyki w nieprzyzwoity sposób uwidaczniające wszelkich opóźniaczy i lekkoduchów, doszło do finalnego zdarzenia tego procesu czyli do internowania całej grupy mikologów i innych skrytopłciowców w Białowieskiej Stacji Geobotanicznej. Było to w styczniu 1992 roku. Mogliśmy opuścić stację jedynie w celu zaspokojenia głodu w pobliskiej stołówce a i to w towarzystwie czujnej obstawy. Na złość, tuż po naszym przyjeździe nastąpił nawrót zimy. Za oknami szalały zamiecie a tymczasem na stół konferencyjny wjeżdżały co chwilę tace z gorącą herbatą i kawą, tudzież zestawy smakowitych ciast i ciasteczek. Bardzo uprzejmie i z uśmiechem zachęcano nas do współpracy, i o zgrozo! gromada skrytopł-

ciowców zastosowała się do panujących tu „praw ekologicznych”. Pracowaliśmy przy komputerach nieraz do drugiej w nocy. Po pewnym czasie powziąłem przypuszczenie, że unoszący się nad stacją Duch Wielkiej Syntezy najprawdopodobniej ma możliwości sterowania nie tylko siłami przyrody ale również w nieznanym mi sposób przedostaje się do naszych niezależnych dotąd ośrodków dyspozycyjnych. Czyżbyśmy zatem byli bezbronni? Bynajmniej. Z odrobiną wyższości możemy powiedzieć, że nasz Nacz-Red jako przedstawiciel pospolitej w świecie grupy „jawnopciowców” w naszym skromnym gronie białowiejskich „skrytopciowców” czuje się co nieco osamotniony i może być narażony na różnego rodzaju niespodzianki, ot chociażby takie jakie spotkały biednego Falineusa (ryc.1), który bezkarnie usiłował wydrzeć najskrytsze tajemnice lasu. Spodziewam się jednak, że wspomniany Duch Wielkiej Syntezy, widoczny aż z odległej, cieplej Italii i dalekiej Syberii doprowadzi nas do szczęśliwego zakończenia badań.

Wszyscy zdajemy sobie sprawę, że gdyby nie energia i wytrwałość prof. J. B. Falińskiego nasze białowiejskie badania nie mogłyby być dalej kontynuowane.

Ryc. 3. *Humulussa ovoidea*, *Barbarella ridibunda*, *Skirgiellia regalis*, *Custos cerberi* (jawnopciowiec!).

Ryc. 2. *Skirgiellia regalis*, *Foxia radiestetica*, *Alnignifera rimans*, *Halineum loculoides* var. *pileiforme*.

Ryc. 4. *Falineus robustus* ssp. *glaber*, *Retiarius elongatus*, *Bracchium ciliatum*, *Cryptocomputeria basiforma*.

Ryc. 5 . Wyruszamy „na łowy”, Tam jest Puszcza nasza szerokopienna..., Na „prószonym” obiedzie.

Index Nominum Mycologorum Universalis (cum Synonymis)

1. SKIRGIELLO Alina, prof., *Skirgiellia regalis*
2. LISIEWSKA Maria, prof., *Foxia radiestetica*
3. BUJAKIEWICZ Anna, prof., *Alnisignifera rimans*,
syn.: *Rimator alni* var. *femina*
4. KOMOROWSKA Halina, dr, *Halineum loculoides*
var. *pileiforme*
5. CHMIEL Maria, dr, *Humulussa ovoidea*, syn.: *Doliolum ovoideum*
6. SADOWSKA Barbara, dr, *Barbarella ridibunda*
7. MUŁENKO Wiesław, dr, *Cryptocomputeria basi-*
forma var. *durabilis*

8. MAJEWSKI Tomasz, prof., *Retiarius elongatus*,
syn.: *Venator naturae* var. *elongatus*
9. CHLEBICKI Andrzej, dr, *Bracchium ciliatum* var.
nasutum syn.: *Naso tenuis*
10. FALIŃSKI J. Bogdan, prof, *Falineus robustus*
subsp. *glaber*

Icones Mycologorum

Przedstawione *Icones Mycologorum* są dalekim echem słynnych łacińskich diagnoz. prof. Bolesława Hryniewieckiego opisujących postaci znanych botaników jako rośliny. Te ulotne, pełne wdzięku, spontaniczne emanacje, przez nikogo nie zapisane, przeszły niestety do legendy.

Postanowiłem utrwalić chwile spędzone razem, mając nadzieję, że moje skromne usiłowania znajdą zrozumienie w oczach łaskawego Czytelnika.

Podziękowania: Przedstawioną pracę wykonano w ramach tematu CPBP 04.10.07.

Andrzej CHLEBICKI

NOWE PERIODYKI I SERIE NEW JOURNALS AND SERIES

THE HOLOCENE (ISSN 0959-6836)

Analizując charakter nowo powstających czasopism naukowych, możemy łatwo zaobserwować dwie przeciwstawne tendencje. Z jednej strony zaznacza się dążność do coraz większego ich wyprofilowania, z drugiej, i tak jest w przypadku prezentowanego *The Holocene*, tworzenia periodyków interdyscyplinarnych. Okres ostatnich 10000 lat zwany Holocenem (obecnie coraz częściej Antropozoicem) ma, ze względu na zasięg zmian, spowodowanych przez człowieka, kluczowe znaczenie. Badanie różnych aspektów tych samych procesów prowadzone przez interdyscyplinarne zespoły geologów, geomorfologów, botaników, zoologów i archeologów narzuciły konieczność utworzenia wspólnego forum porozumienia dla tych specjalistów. Taka właśnie potrzeba (nie zaspokojona przez żaden z istniejących periodyków) powołała do życia *The Holocene*. Do jego powstania przyczyniła się niewątpliwie międzynarodowa współpraca w ramach IGCP (International Geological Correlation Programme) – mówi o tym dobitnie skład Redakcji. W 40 osobowym gronie redakcyjnym